

Om att få bosätta sig i Sverige.

*En sociologisk studie om mötet mellan
aktör och struktur*

Författare: Shpresa Isufi Pasoma

Uppsats SOC 344, 41-60p

Vårterminen, 7 Maj 2003

Handledare: Carl-Göran Heidegren

Abstract

Författare: Shpresa Isufi Pasoma

Titel: Om att få bosätta sig i Sverige. *En sociologisk studie om mötet mellan aktör och struktur.*

Uppsats Soc 344, 41-60p

Vårterminen, 7 Maj 2003

Handledare: Carl-Göran Heidegren

Sociologiska Institutionen, Lunds universitet

Idéen om uppsatsen kom till efter att jag har haft kontakt med en person som har varit inblandade i familjeanknytningsprocessen. Jag har känt av dennas upplevelse av frustration, oro och maktlöshet. Intresset för uppsatsen väcktes därav då jag också på ett djupare plan ville ta reda på vad det är som bidrar till en sådan frustration, vad dennas oro egentligen handlar om, varför upplever personen sig som maktlös och var ligger makten i sådana fall. Utifrån denna bakgrund har jag utvecklat syftet som är att ta reda på vad som händer i mötet mellan två parter i fråga om makt och maktutövning. I det här fallet är den ena parten en person som sökt uppehållstillstånd till Sverige och den andra parten är institutionen Migrationsverket. Analysen ligger även på ett annat plan då Migrationsverkets personal presenteras i egenskap av enskilda individer gentemot de regler, lagar och normer de arbetar under.

Uppsatsens metodologiska utgångspunkt är kvalitativ med muntliga intervjuer. Medan den teoretiska utgångspunkten ligger på Foucault och hans uttalande kring makt, maktutövning och tekniker genom vilka makten verkar.

I uppsatsen presenteras också kort myndigheten Migrationsverket samt de regler som en sökande ska följa då denne ansöker uppehållstillstånd i familjeanknytning till någon person i Sverige. Intervjumaterialet presenteras sedan i form av citat där intervjupersonerna har fått uttala sig kring de teman som jag har ställt upp. De olika citaten från intervjun kommenterar och analyserar jag utifrån den teoretiska ram som ligger till grund för mitt arbete. Tungtpunkten i analysen ligger i att ta reda på vem/vilken part det är som är bärare av makt, hur maktutövning sker eller med vilka mål, medel och strategier den opererar och vad det har för betydelse för parternas upplevelse av varandra och deras situation. Slutsatsen blir att alla utövar makt. Att makt är målinriktad men ickesubjektiv. Att ens handlingar i maktutövningssyfte i sin tur modifierar andras handlingar som sedan fungerar som norm.

Nyckelord: Makt, maktutövning, underordning/överordning, normalisering.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	4
1.1 Syfte och frågeställningar.....	4-5
1.2 Avgränsningar.....	5
1.3 Uppsatsens disposition.....	6
2. Metod.....	7
2.1 Datainsamling och urval.....	7
2.2 Intervjuerna.....	8-9
2.3 Reflektioner kring intervjuerna.....	9-10
2.4 Bearbetning av intervjuerna.....	10
3. Centrala begrepp och teorier.....	11-13
4. Faktabakgrund: från ansökan till beslut.....	14-16
5. Myndigheten Migrationsverket.....	17
6. Redovisning och analys av intervjumaterialet.....	18
6.1 Intervjupersonerna.....	18-19
6.2 Första mötet: mål, medel och strategier.....	19-24
6.3 Upplevelser och attityder kring situationen och varandra.....	24-27
7. Avslutande diskussion.....	27-28
8. Litteraturförteckning.....	29
9. Bilagor.....	29
9.1 Intervjuguide – de sökande.....	30-31
9.2 Intervjuguide – beslutsfattaren.....	31

1 Inledning

Jag har valt att läsa ämnet sociologi som huvudämne eftersom jag alltid har varit intresserad av relationer och möten mellan människor. Det har varit väldigt intressant att teoretiskt via diverse kursböcker förstå vad som händer i mötet mellan människor, vilket samspel där skapas och hur det utvecklas. Men den här typen av kunskap har ibland känts som abstrakt och lös därför har jag länge sett fram emot att få göra en empirisk studie. Genom en empirisk studie får jag möjligheten att pröva de teoretiska resonemangen mot det verkliga livet vilket jag tycker är väldigt spännande. Valet av ämne för studien/upsatsen har dock inte alltid varit solklart för mig. Jag har från början vetat att uppsatsen ska ha organisationssociologisk inriktning men just vad det ska handla om har varit svårare att definiera.

Tanken om att skriva en uppsats i stil med denna som jag skriver nu kom det upp för mig först när min vän gifte sig med en kille från sitt hemland. Jag minns hur pass rastlös och frustrerad hon var i väntan på att han skulle få sitt uppehållstillstånd. Jag minns hur mycket hon klagade på att processen tog för lång tid och att hon var osäker om han överhuvudtaget skulle få sitt visum. Jag minns också hur pass nervös hon var när det var dags för henne att komma på intervju hos Migrationsverket och till och med minns jag hennes oro när hennes man skulle intervjuas.

Min väns situation fick mig att vilja veta mer om varför två människor som är kära i varandra och som dessutom är gifta ska behöva vara ifrån varandra och vänta med att bli ihop. Vad handlar denna väntan om? Vem är det som bestämmer hur lång den får bli? Kan den sökande ifråga påverka den och i så fall hur?

Jag blev även väldigt intresserad av att ta reda på vad de här intervjuerna eller möten mellan institutionen ifråga och den sökande handlade om, vilken funktion de fyllde och vad de ledde till.

Med dessa frågor i bakhuvudet inleder jag mitt arbete.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med min undersökning är att titta på relationen mellan aktör och struktur i en given situation utifrån aktörens upplevelser och erfarenheter. Att ta reda på hur mötet mellan en institution och en person som vill bosätta sig i Sverige kan se ut.

Frågeställningar

- Vilket samspel utvecklas i mötet mellan de båda parterna?

- Vilka mekanismer, motiv styr mötet och dess utveckling?
- Vad handlar denna interaktion om?
- Vad leder den till?

1.2 Avgränsningar

Migrationsverket behandlar många typer av migrationsärenden. Att titta på alla skulle vara ett stort och svårhanterligt arbete, inte minst med tanke på den tid vi har till förfogande men också på uppsatsens storlek. Därför har jag valt att avgränsa mig på olika sätt. Det som jag är intresserad av att titta på är de ärenden som sker i familjeanknytningssyfte till sin make/maka i Sverige. Jag är alltså inte intresserad av turistvisum i besökssyfte utan av ärenden angående uppehålls- och arbetstillstånd.

Mina intervjupersoner kommer dels att vara människor som har sökt och fått beviljat uppehållstillstånd till Sverige dels någon anställd hos Migrationsverket som har en beslutsfattande roll i ärenden.

Jag kommer att intervjua både personer som permanent bor i ett annat land (tillfälligt bosatta i Sverige) men vill bosätta sig i Sverige i anknytning till sin partner och personer i Sverige som någon har sökt anknytning till. I min uppsats gör jag ingen skillnad på dessa utan kallar på samtliga för ”de sökande”. Jag anser att det inte finns något skäl att göra skillnad på dem eftersom både intervjuerna hos institutionen och processgången inkluderar båda parterna och ser likadan ut. Egentligen är det enbart den som söker uppehållstillstånd i anknytning till någon i Sverige som kallas för sökande. Personen i Sverige som någon söker anknytning till kallas egentligen för referensperson.

Min första del av intervjuer gör jag för att ta reda på de sökandes upplevelser av mötet med myndigheten. Jag lägger ingen vikt vid mina intervjupersoner vad gäller vare sig köns-, ålders-, eller klassaspekten.

Andra delen av intervjuer gör jag med en anställd på Migrationsverket i kompletteringssyfte av min faktabakgrund, men också i syfte att belysa hur personalen kan vara en aktör under strukturen. Inte heller här är jag intresserad av sådana aspekter som kön, klass och ålder. Anledningen till att jag inte tar hänsyn till de här aspekterna i analysen av mitt material är för att jag anser att antalet intervjupersoner i min undersökning är så pass få för att kunna dra några giltiga slutsatser i frågan.

1.3 Uppsatsens disposition

Under rubriken "Metod" redogör jag för vilken typ av metod jag använder mig av, varför jag har valt denna, om hur jag har gått till väga när det gäller urval, datainsamling o s v. Jag redogör även för intervjuerna och fakta kring dessa men även mina reflektioner kring dessa och hur jag har tänkt mig bearbeta intervjumaterialet. (se kap. 2)

Kapitlet "Centrala begrepp och teorier" handlar om just det som rubriken säger. Här presenterar jag en teoretisk ram som jag sedan använder mig utav i analysen av mitt empiriska material. (se kap. 3)

Under "Faktabakgrund" redovisar jag, utifrån fakta som Migrationsverket har lämnat ut, för hur den normala processen går till från det att en person börjar tänka på att flytta till Sverige på grund av familjeanknytning tills det att han/hon får uppehållstillstånd. (se kap 4)

Kapitlet "Myndigheten Migrationsverket" handlar om vad Migrationsverket är för en institution, vad den är ansvarig för och vad dess arbete går ut på. Här tar jag också upp lite grann om vem, vad och vilka Migrationsverket måste ta hänsyn till och ibland helt underordna sitt arbete och sina beslut efter.

Under rubriken "Redovisning och analys av intervjumaterialet" presenterar jag med hjälp av citat och mina kommentarer till dessa hur intervjupersonerna har uttalat sig om olika saker i linje med mina teman. Material analyserar jag sedan utifrån min teoretiska ram. (se kap. 6)

Och till slut följer avsnittet "Avslutande diskussion" där jag tar upp det viktigaste som jag har kommit fram till genom min uppsats, knyter an det till mina frågeställningar och drar slutsatser. (se kap. 7)

2 Metod

Den forskningsmetod jag kommer att använda mig av är kvalitativ metod. Ambitionen med kvalitativa undersökningar är att försöka förstå och analysera helheter heter det i litteraturen och det är precis vad jag är ute efter med min undersökning.¹

Kvalitativ metod som ett sätt att samla in material är passande då vi som forskare är intresserade av att få insikter om det grundläggande eller särpräglade i en viss miljö utan att bry oss om hur ofta, hur vanligt någonting händer. Insikter om det grundläggande får jag genom att samla in min empiri utifrån samtal där tonvikten ligger på intervjupersonernas egna upplevelser och erfarenheter. Vid kvalitativa undersökningar försöker forskaren sätta sig in i den fråga han studerar inifrån, dvs. från intervjupersonens egen utgångspunkt.²

Den kvalitativa forskningsintervjun påminner om ett vanligt, vardagligt samtal mellan två personer. Det är ofta ostrukturerad och flexibel. I en löst strukturerad intervju, som till exempel i mitt fall, leder intervjuaren ett samtal och täcker av ett antal områden av intresse för undersökningen. Jag har alltså låtit samtalet löpa fritt och låtit intervjupersonerna fritt få berätta med undantag från att jag har försökt fånga upp viktiga trådar som jag har bett intervjupersonen utveckla eller berätta mer om.

2.1 Datainsamling och urval

Mitt empiriska material har jag samlat in via muntliga intervjuer med fem personer. Fyra sökande och en anställd på Migrationsverket.

Mina intervjupersoner har jag valt ut genom snöbollssampling, det vill säga genom vänner och bekanta med undantag från personen från Migrationsverket som jag har blivit hänvisad till efter att ha ringt till Verket och berättat om mitt uppsatsarbete. Jag har, som sagt, inte för avsikt att basera min analys på vare sig köns-, ålders eller nationalitetsaspekten, och därför har jag intervjuat de människor jag har kunnat få tag på.

Mina intervjupersoner har olika etniska bakgrund. Vissa har jag pratat svenska med, andra har jag pratat med på mitt hemspråk. Det innebär att citaten från de som då har pratat på mitt hemspråk har översatts av mig.

¹ Patel, Davidsson 1991

² Holme, Solvang 1991

2.2 Intervjuerna

Målsättningen med arbetet är att hitta mönster, teman och kategorier i materialet.³ Mina teman har varit:

- Berättelsen kring deras första möte med Migrationsverket/utlänningspolisen.
 - Om deras motiv eller mål
 - Om deras strategier för att nå sitt mål
 - Om deras möjligheter, hinder för att nå målet
- Upplevelserna av mötet och sin egen situation.
- Attityderna kring den motsatta parten och dess förhållningssätt.

Mina intervjuer har jag från början planerat att de ska löpa under cirka en halv timme. Den här tiden har jag aldrig tänkt hålla mig slaviskt till därför har vissa intervjuer tagit längre tid, exempelvis den med den anställde på Migrationsverket (50 min).

I mina intervjuer har intervjupersonen fått möjligheten att rekonstruera sin upplevelse och erfarenhet av mötet med Migrationsverket från början till slut. Frågorna har haft en öppen karaktär eftersom jag har velat låta samtalet styra, men det innebär inte att samtalet har saknat riktning. Genom huvudfrågor har samtalet fångats in i teman som kretsar kring mitt syfte och frågeställningar. Vissa har varit väldigt pratglada och bara pratat på, medan andra har jag tvingats ställa många följdfrågor till. Men jag har fått nyttig information från samtliga.

Intervjuerna har ägt rum vid olika tillfällen och tidpunkter. De flesta av intervjuerna har ägt rum på intervjupersonernas arbetsplatser/arbetsrum. Någon intervju har ägt rum hemma hos intervjupersonen medan någon annan har ägt rum ute på ett lugnt café i stan. Intervjupersonerna har själva fått bestämma var de ville träffa mig vilket var också mitt önskemål. Att låta intervjupersonerna själv få bestämma mötesplatsen är att rekommendera eftersom personen har kunnat öppna sig mer då han/hon har valt en plats där han/hon känner sig avslappnad och trygg.

Samtliga intervjuer har jag spelat in på band. Fördelen med att spela in samtalen har varit att jag inte har behövt koncentrera mig på att hinna med att anteckna allt som sagts, utan istället kunnat koncentrera mig på vad som sagts.

³ Patel, Davidsson 1991

Mina intervjupersoner har innan de fått träffa mig varit beredda på att samtalet skulle komma att spelas in på band. Jag har nämligen bett mina bekanta som "hittade" dessa åt mig informera dem om mitt syfte, lova dem anonymitet å mina vägar och berätta om bandspelaren, och varför jag kommer att använda mig av den.

2.3 Reflektioner kring intervjuerna

En viktig sak att påpeka är att tre av de intervjupersoner som jag från början hade tänkt intervjua backade ur dagen innan intervjun skulle ske. Det innebär att jag har blivit tvungen att leta efter "nya" personer att intervjua. Det har inte varit helt lätt men med hjälp av mina vänners kontakter gick det till slut vägen. Jag har länge funderat på vad detta kan ha berott på. Ett skäl kan vara att de sökande kanske upplevde de frågor som ställdes av personalen på Migrationsverket som väldigt jobbigt och att de inte ville återuppleva det igen. Ett annat skäl kan vara att de tyckte att det som de sa på mötet var alldeles för personligt och därför inte ville dela det med sig till personer som inte direkt är inblandade. Men framförallt tror jag det beror på att de sökande inte vågar säga sin mening högt eftersom de upplevde att Migrationsverket har makten att återkalla beslutet eller svartmåla dem. Det säger jag med tanke på att de sökande som jag först och främst tänkte intervjua var personer som fortfarande inte har fått permanent uppehållstillstånd och därför fortfarande löper risk att sändas tillbaka. Jag säger detta eftersom en av de tillfrågade intervjupersonerna sa att han inte vill ställa upp eftersom han har uttalat sig till min vän att "jag vill inte att mitt namn ska komma upp". Jag tror också att han, och kanske de andra också, sa så eftersom han blev skrämmd av att bandspelaren skulle vara med i bilden och att någon (jag) skulle ha bevis mot honom om att han har uttalat sig mot Migrationsverket.

En förklaring till varför de här andra personerna som jag har fått intervjua ställde upp kan vara att de flestas ärenden har behandlats för länge sedan och inte längre var aktuella hos Migrationsverket. Vissas kontakt med Migrationsverket (eller polisen som uppfyllde rollen av Migrationsverket på den tiden) var sex år eller äldre. Trots mina spekulationer är det fortfarande något av ett mysterium för mig varför de sökande störs av att prata om mötet med Migrationsverket.

För övrigt kan jag säga att samtalen eller intervjuerna har i de flesta fallen flutit på bra och har varit väldigt intressanta för mig.

Att samtalet fick löpa ganska fritt har både sina för- och nackdelar. Så här i efterhand, efter att ha lyssnat på intervjuerna ett par gånger, kan jag i vissa fall tycka att jag kanske borde ha

ställt tätare följdfrågor här eller där. Jag är medveten om att jag kunde ha ringt tillbaka till intervjupersonen/erna och bett dem utveckla vissa saker. Jag frågade faktiskt om detta i inledningen av intervjuerna och de gav mig möjlighet till det. Men jag har inte känt något enormt stor behov av det då för det mesta har det handlat om mindre viktiga saker som inte har alltför stort betydelse för min uppsats. Överlag tycker jag att jag ändå har fått fram tillräcklig och giltig information i förhållande till mitt syfte.

I de fall som mina frågeformuleringar inte har varit så tydliga för intervjupersonen har jag omformulerat frågan tills den har blivit tillräckligt tydligt för dem.

Min roll i intervjun har varit att uppmärksamt lyssna till vad intervjupersonen haft att säga. Ibland har jag nickat instämmande, ibland har jag lett och ibland har jag haft en allvarlig min. Jag har försökt anpassa mitt uppförande efter intervjupersonens berättelse. Detta är att rekommendera då jag tror att mitt uppförande har lett till att intervjupersonen har känt sig mer avslappnad och vågat öppna sig mer.

2.4 Bearbetning av intervjuerna

I analysen har jag tagit med delar av intervjun som belyser vad som kommit fram under respektive tema. Både gemensamma nämnare och skiljaktigheter har jag gett exempel på i analysen. Uppgifter som saknat relevans för mitt syfte har sorterats bort. Samtliga intervjuer har skrivits ut i syfte att underlätta analysen av intervjumaterialet.

3 Centrala begrepp och teorier

Foucaults teoribildning kring maktförhållanden och maktbegreppet i allmänhet kommer att bli verktyget i analysen av mitt empiriska material. Han säger att hans definition av makt inte ska ses som en teori utan som ett alternativt sätt att se på maktrelationer. För mig låter ordet teori och ett alternativt sätt att se på saker och ting likadant, därför använder jag hans påståenden kring maktrelationer som en teori i alla fall.

Min avsikt med att använda mig av Foucault är just att belysa hur hans teori eller hans alternativa sätt att se på maktförhållanden kan se ut i praktiken och mer konkret i mötet mellan två parter. Med två parter menar jag institutionen Migrationsverket/utlänningspolisen å ena sidan och den sökande å andra sidan. Samtidigt som två parter innebär den anställda i egenskap av en enskild individ och institutionen eller de normer, regler, lagar individen rättar sitt arbete efter.

Foucaults definition av makt skiljer sig från den definition som de flesta är vana vid.

”Men makt avser jag att man först och främst bör förstå den mångfald av styrkeförhållanden som finns inneboende i - och organiserar - det område där de fungerar; det spel som genom kamp och oupphörliga konfrontation omvandlar dem, förstärker dem, kastar om dem; stöden, som dessa styrkeförhållanden finner i varandra, så att de bildar kedja eller system, eller, i motsatt fall, rubbningarna, motsättningarna som isolerar dem från varandra; och slutligen strategierna som de verkar genom och vilkas allmänna mönster eller utkristalliserande i institutioner förkroppsligas i statsapparater, i formuleringen av lagen, i samhällets hegemonier.”⁴

Foucault menar att makt inte är ett objekt, pris eller position som någon kan äga, ta på sig, byta, förlora eller dela med sig, ”att makt inte är någonting som låter sig förvärvas, fräntas eller delas, någonting som man behåller eller låter sig gå ur händerna”⁵ Makt är inget privilegium som någon skulle vara utrustad med. Makt innehåller ingen essens eller substans. Makt existerar inte före eller bortom dess utövande. Makt är inget som *är*, utan makt *utövas*. ”Makt är överallt; inte därför att den omsluter allt, utan därför att den kommer överallt ifrån”⁶

Det finns ingen ansvarig innehavare av makt. Makt finns i och genom praktiker. Varje ”makt” är just en handling, en praktik, ett utövande. Makt refererar alltså till ett förhållande *mellan* parter, samspelet, där den utövas. Den är en relation mellan krafter. Makt finns alltså inte men

⁴ Foucault 2002, sid. 103

⁵ Foucault 2002, sid. 104

⁶ Foucault 2002 sid.103

makt utövas överallt i samspel i och genom handlingar/praktiker: ”makt utövas från oräkneliga håll och i ett växelspel av ojämlika och rörliga relationer”.⁷

Foucault är inte intresserad av resultatet av maktförhållandet utan med vilka medel det utövas, hur och med vilka medel och mekanismer makten opererar. Maktutövande är inte bara ett förhållande antingen mellan parter på individ- eller kollektiv nivå, utan också, och kanske först och främst är maktutövande ett sätt på vilket särskilda handlingar och praktiker modifierar andra handlingar och praktiker.⁸

Foucault menar alltså att makten kommer underifrån och upp och inte uppifrån och ner till samhällets djupaste skikt. Istället för att analysera maktförhållandena utifrån organisationer bör man analysera organisationerna utifrån maktförhållanden. Makt kommer inte från ett centrum eller i mitt fall en institution, lag, o s v, som sedan skulle sprida och reproducera sig i de minsta elementen, utan genom relationer olika parter emellan till exempel inom familjen, smågrupperna, institutionen, o s v, som formas till en lag, norm som i sin tur binder dem samman. När man väl kunnat visa vilka för- och nackdelar följer av de individuella avsikterna kan man förstå hur de blir införlivade i den sociala helheten.⁹

Kort sagt handlar maktutövning om hur vissa handlingar eller praktiker eller samspelet/maktförhållandet mellan olika aktörer på mikronivå bildar underlag för andra möjliga handlingar och praktikers utrymme på makronivå. Och hur dessa i sin tur binder de olika aktörernas enskilda handlingar kring en allmän kraftlinje som med hjälp av element för maktutövning sedan bidrar till rubbningar och diverse justeringar på mikronivå.¹⁰

Maktrelationerna är målinriktade ”ingen makt utövas utan en hel rad avsikter och mål” men är icke subjektiva ”men det betyder inte att den lyder ett individuellt subjekts val eller beslut”.¹¹ Människors eller aktörers olika viljor, taktiker, beräkningar är målinriktade. Den enskilde aktören vet varför den handlar just som den gör men den enskilde aktören vet inte att dennes handling tillsammans med många andras individuella handlingar bildar effekter som inte den enskilde aktören har haft för avsikt att bilda. Aktörernas sammantagna avsikter bildar strategier som de i egenskap av enskilda individer inte är medvetna om. Foucault talar om detta som ”de stora, anonyma och nästan stumma strategierna”.¹²

⁷ Foucault sid. 104

⁸ Beronius 1986

⁹ Foucault 2002

¹⁰ Beronius 1986

¹¹ Foucault 2002, sid 105 Vad meningen betyder utvecklas mer i analysdelen.

¹² Foucault 2002, sid. 121

Makt mobiliserar, reproducerar och skapar ibland elementen för sitt utövande. Det är frågan om institutioner med vilka maktutövandet allierar sig och genom vilka den verkar. Det kan gälla moral och normer som regleringsprinciper för mänskligt samvaro. De kan besättas och användas som instrument i makttekniker. Relationer och former av makt manifesterar sig ned i detaljerade tekniker och procedurer, vilka det gäller att identifiera. En av maktanalysens uppgifter blir att lokalisera platsen för sådana tekniker för att på så sätt specificera hur makt opererar, vad den gör och hur den gör.

Foucault pratar om makt och dess fysiker. En sådan fysik eller teknik är till exempel disciplinär makt. Det är en mikromakt som är centrerad till individen som ett objekt att forma och omforma. Den syftar till att producera läroaktiga och fogliga individer som också ska vara produktiva krafter. Dess arbete består i att reglera, ordna forma och kontrollera individer genom träning och normalisering. Disciplinen är alltså en normaliserande praktik vilket reglerar människors beteenden och betvingar deras attityder. Trots detta kan inte disciplin identifieras med en institution eller en apparat utan disciplin är bara en teknologi, en makttyp som omfattar en hel samling instrument, tekniker, procedurer, appliceringsnivåer och angreppsmål. Men institutioner kan använda sig av denna makttyp för att nå särskilda mål men enskilda individer inte har/äger disciplinär makt, utan är snarare platsen för dess artikulering. De tekniker av disciplinär makt som användes för att reglera människors beteenden i syfte att nå vissa mål är exempelvis kontrollen av tid och rum.¹³

¹³ Foucault 2001

4 Fakta bakgrund: från ansökan till beslut

I det här kapitlet beskriver jag den normala gången till uppehållstillstånd trots att de flesta av mina intervjupersoner har på andra sätt kommit till sitt uppehållstillstånd. Syftet är att informera läsarna vilka regler normalt gäller för en person som vill söka uppehållstillstånd i Sverige. Här skriver jag om de olika stegen i processen från det att personen vill flytta till Sverige tills det att han/hon får sitt uppehållstillstånd.

Den som vill bosätta sig tillsammans med en nära anhörig i Sverige måste alltså ha ett uppehållstillstånd. Uppehållstillståndet kan sökas av olika skäl men när det pratas om familjeanknytning menas det uppehållstillstånd i anknytning till personen som man är gift eller sambo med. Uppehållstillstånd på grund av familjeanknytning gäller också ogifta barn till personen i Sverige som är under 18 år. Det gäller även om personen i Sverige har permanent uppehållstillstånd och har föräldrar i sitt hemland som är beroende av honom/henne.

Som första steg i processen att få komma till Sverige måste den som vill ansöka om uppehållstillstånd själv lämna in sin ansökan vid en svensk ambassad eller ett svenskt konsulat i landet där de bor permanent. Den som är anhörig kan inte lämna in ansökan i Sverige.

Om personen är gift eller sambo, eller ska gifta sig eller bli sambo, med en person som bor i Sverige kommer denne efter att ha lämnat in sin ansökan att bli kallad till en intervju på ambassaden eller konsulatet. Personen ska då ta med handlingar som styrker dennes relation till personen i Sverige, till exempel brev, fotografier eller vigselbevis.

Den här ansökan om tillstånd som personen har lämnat vid en svensk ambassad eller ett svenskt konsulat i dennes hemland kommer sedan av ambassaden eller konsulatet att skickas till Migrationsverket i Sverige, som beslutar om personen får tillstånd.

Tidigare var det polisen som hade hand om utredningarna och genomförde intervjuerna. Polisens arbete då var likvärdigt med en handläggares eller beslutsfattarens på Migrationsverket idag.¹⁴

¹⁴ Ifr. Intervjun med den anställda på Migrationsverket, 2002-12-16

Tillståndet ska vara klart och infört i den utländske personens pass innan denne reser in i Sverige. Denne kan alltså inte resa till Sverige och vänta på beslutet här utan ska vänta på beslutet i det land personen bor permanent.

Den utländske personen får besked om beslutet av den ambassad eller det konsulat där den lämnade in sin ansökan. Släktingen i Sverige får sedan besked om beslutet av Migrationsverket.¹⁵

Det brukar ta ganska lång tid innan beslutet kommer och det är något som personerna måste räkna med. Hur lång tid det tar skiljer sig från vilket land ansökan kommer. Att det tar lång tid för vissa och kortare för andra är en resursfråga. Från vissa länder, exempelvis kvinnor från Thailand, kommer det in många ansökningar hela tiden vilket gör att personalen på ambassaderna inte hinner med. På vissa länder är ambassaderna väldigt små med lite personal som snabbt blir överbelastade.¹⁶

Nästa steg i processen är personlig kontakt. När ansökan har lämnats in blir personen kallad till ambassaden eller konsulatet för en intervju. Väntetiden för en intervju vid vissa ambassader och konsulat kan vara flera månader. Men när då den är klar skickar ambassaden eller konsulatet ansökan till Migrationsverket i Sverige. För att ansökan ska komma till Sverige tar det upp till fyra veckor.

Migrationsverket tar kontakt med personen i Sverige för att komplettera ansökan med en intervju. Denna intervju kan vara muntlig eller ha formen av ett frågeformulär som personen i Sverige ska fylla i och skicka tillbaka till Migrationsverket.

Migrationsverket beviljar nästan aldrig någon förtursbehandling av en ansökan. Det finns dock undantag, till exempel om det handlar om en långt gången graviditet, en allvarlig sjukdom eller ett minderårigt barn som inte har någon vårdnadshavare i hemlandet.

Hur uppehållstillståndet ser ut skiljer sig från fall till fall. Om personen bott tillsammans med släktingen i hemlandet beviljar Migrationsverket i regel ett permanent uppehållstillstånd, som betyder att personen har rätt att bo i Sverige så länge den vill.

¹⁵ för vidare information och ytterligare förklaringar se: www.migrationsverket.se

¹⁶ ifr. Intervjun med den anställda på Migrationsverket, 2002-12-16

Om dessa inte har bott tillsammans i hemlandet utan ska flytta ihop när personen kommer hit, får den sökande ett uppehållstillstånd för ett år (i vissa fall för sex månader). Därefter måste personen ansöka om förlängning. Om ett förhållande fortfarande varar får den sökande förlängt tillstånd för ytterligare ett år (eller sex månader).

När personen haft tidsbegränsade tillstånd i två år och om förhållandet fortfarande varar eller fortfarande är seriöst¹⁷ då får personen i fråga ett permanent uppehållstillstånd.

Migrationsverket har också möjligheten och friheten att avslå en ansökan. Om Migrationsverket beslutar att avslå en ansökan om uppehållstillstånd har personen rätt att överklaga beslutet till Utlänningsnämnden.¹⁸

¹⁷ ifr. Intervjun med den anställde på Migrationsverket, 2002-12-16; för en närmare beskrivning se analysdelen

¹⁸ www.migrationsverket.se

5 Myndigheten Migrationsverket

Kapitlet täcker en kort beskrivning av vad Migrationsverket är för en institution: vad den ansvarar för, vilka den styrs av och varifrån riktlinjerna för arbetet kommer. Återigen väljer jag att beskriva Migrationsverket trots att flera av mina intervjupersoner har haft sina kontakter med utlänningspolisen. Varför jag gör detta är dels för att utlänningspolisen inte längre sköter utredningar när det gäller uppehållstillståndsärenden utan det gör Migrationsverket och dels för att jag ser utlänningspolisens dåvarande arbete i frågan och Migrationsverkets arbetsroll idag som likvärdigt.

Migrationsverket är Sveriges centrala utlänningsmyndighet och ansvarar för: tillstånd eller visum för besök, tillstånd för bosättning i Sverige, asylprocessen, från ansökan till uppehållstillstånd eller självmant återvändande, medborgarskap, stöd för frivillig återvandring, internationellt arbete inom EU, UNHCR eller andra samverkansorgan, att alla berörda myndigheter samverkar på bästa sätt.

Migrationsverket arbetar både med tillstånd för dem som av olika skäl vill invandra och stöd till en del av dem som redan har uppehållstillstånd här men som ändå vill återvända. Migrationsverket ansvarar också för att de som fått av- eller utvisningsbeslut självmant lämnar Sverige.¹⁹

Migrationsverkets styrelse arbetar under - och utses av regeringen. Styrelsen består av företrädare för de flesta riksdagspartier samt personalorganisationer. Styrelsen fastställer visumpraxis för olika länder. Däremot deltar inte styrelsen i det dagliga arbetet och de fattar inte beslut i enskilda ansökningsärenden.²⁰

Migrationsverkets beslut i ärenden påverkas av många faktorer. Dels av migrationspolitiken i stort som beslutas om av riksdagen. Dels av regeringens kompletteringar av riksdagens beslut som sker genom att skicka ut förordningar om hur lagstiftningens ska tillämpas vid ett visst tillfälle eller i vissa avseenden, men även fatta vägledande beslut i enskilda ärenden.

I övrigt är det utlänningslagen och utlänningsförordningen som reglerar och kontrollerar utländska medborgares rätt att få bo och arbeta i Sverige.²¹

¹⁹ Migrationsverket, Informationsenheten. December 2000

²⁰ www.migrationsverket.se

²¹ Migrationsverket, Informationsenheten. Juli 2000

6 Redovisning och analys av intervjumaterialet

Analysen av materialet som jag har nämnt tidigare kommer att ske från två håll. Dels kommer jag att titta på relationen mellan de sökande och den anställde på Migrationsverket där den sökande utgör aktören medan den anställde representerar strukturen/Migrationsverket. Dels kommer jag att analysera den anställde i egenskap av en enskild individ och aktör gentemot de lagar och regler denna arbetar efter som då utgör strukturen.

6.1 Intervjupersonerna:

Anna-Karin²², beslutsfattare på Migrationsverket i familjeanknytningsärenden.

Ursprungligen är hon utbildad till jurist och har arbetat som domare i några år. Sedan tio år tillbaka är hon anställd på Migrationsverket. På Migrationsverket har hon arbetat i fem år med asylfrågor och de resterande fem åren, efter att Migrationsverket hade tagit över utredningsansvaret, har hon arbetat som beslutsfattare i familjeanknytningsfrågor.

Sara är svensk och har träffat sin före detta man i Sverige. Han ansökte om uppehållstillstånd under tiden han var tillfälligt här i Sverige, det i anknytning till Sara. Ansökan skickades till utlänningspolisen som då skötte utredningen och intervjuade dessa. Numera är Sara skild men ska flytta ihop med en annan man.

Anja kommer från Estland och har bott i Sverige i några år nu. Hon kom till Sverige som flykting och sökte i första hand asyl. Här träffade hon och blev kär i sin partner. Hon ändrade sin asylansökan till att gälla familjeanknytningsansökan till sin maka. Detta gjorde hon hos utlänningspolisen medan hon var i Sverige.

Albert kommer från Kosova. Han träffade sin maka när hon var på besök i sitt hemland, Kosova. De båda blev kära i varandra och gifte sig. Albert skickade sin ansökan om uppehållstillstånd till ambassaden i landet där han bodde. Fick uppehållstillstånd efter sju månader och bor numera tillsammans med sin nya fru i Sverige. De båda väntar på förlängning av Alberts uppehållstillstånd.

²² Namnen är inte intervjupersonernas riktiga utan är av mig påhittade. Detta för att leva upp till anonymitetskravet.

Eva har bott i Sverige i tio år. Hon kommer ursprungligen från Albanien också i anknytning till sin make. De träffades och vigdes i Albanien men hon lämnade in sin ansökan om uppehållstillstånd till polisen när hon redan hade anlänt till Sverige. Hon hade kommit hit utan att ha fått sitt visum eller uppehållstillstånd klart infört i sitt pass. Efter en tid fick hon också uppehållstillstånd. Idag arbetar och studerar hon i Sverige.

6.2 Första mötet: Mål, medel och strategier

Berättelsen kring första mötet med Migrationsverket, ambassadspersonalen eller utlänningspolisen ser ungefär likadan ut för mina intervjupersoner. Samtliga har fått ställa upp på muntliga intervjuer där de har fått svara på frågor om relationen till sina partner. De flesta har fått göra det först i Sverige och någon annan har gjort det på svenska ambassaden eller konsulatet i sitt hemland. Vad gäller deras motiv med att ansöka om uppehållstillstånd konstaterade mina intervjupersoner i de flesta fall att de gjorde det på grund av kärlek till sina parter. Uppehållstillstånd innebar att få vara tillsammans med den personen de älskade och därför hade de flesta inget emot att svara på de frågor som ställdes till dem.

Albert: Jag visste att allt jag sa var sant, det fanns ingen lögn där. Jag var avslappnad, jag bara pratade fritt. När det handlar om någonting som finns i mitt hjärta då pratar jag gärna om det.

I frågan om personen hade förberett sig på något sätt inför mötet svarade Sara så här:

Sara: Jag menar, har man ingenting som är konstigt eller som man vill dölja då behöver man inte träna in några svar som man tror att man kommer att få frågor till. Utan då svarar man på de frågorna som kommer och sen kan man själv välja om det har med saken att göra eller inte, vad man vill svara på. Det är upp till en själv. Jag tycker liksom att det är ingenting man ska behöva förbereda sig på. Man gör inte sig själv en tjänst. Och det blir bara fel, folk sitter och är nervösa. Man ska vara sig själv, gå dit och berätta precis som det är. Motivet för att få uppehållstillstånd alltså var kärleken. Medlet för att uppnå detta var genom att berätta fritt och övertygande och målet var att få bli ihop så fort som möjligt.

I ett av fallen innebar uppehållstillstånd att få komma till ett annat land helt enkelt vilket var viktigare än kärleken, i alla fall från början.

Eva: ...För att i mitt land har det varit strängt förbjudet att komma över gränsen så att som alla andra unga kvinnor ville jag komma ut och se världen, uppleva något annat. Jo, jag hade gift mig där, med människor och släktingar omkring mig, så detta var trots allt något annat. Jag blev inte kär i människan från första början, jag blev kär i något abstrakt, något som jag aldrig hade sett. Jag hade läst mycket om utlandet och inte bara det utan att jag skulle komma utanför mitt eget land punkt slut.

Här var motivet att få komma utanför sitt eget land. Målet att få bo i utlandet och medlet att ingå äktenskap för att uppnå det.

Tidigt hade intervjupersonerna, som de själva sa, fått veta om att vigselbevis var av avgörande betydelse om den utländske partnern ska kunna få uppehållstillstånd i Sverige. Så här berättar beslutsfattaren om den frågan.

Anna-Karin: Det är väldigt viktigt att man får bra beslutsunderlag. Så att... Det är en utredning och det kan vara massor med fakta. En del skickar ju in videofilmer. Det innebär inte att det är seriöst naturligtvis men det..., och det är fotografier, vigselbevis, ibland kan det vara vittnesmål från föräldrar. Det är väldigt mycket papper....

Äktenskap är för mina intervjupersoner alltså ett annat medel för att lättare och snabbare få uppehållstillstånd. Samtliga av mina intervjupersoner hade tidigare än planerat ingått äktenskap med varandra mest för detta faktums skull. Många av intervjupersonerna hade gift sig med varandra bara några månader efter att de för första gången hade träffats. De hade alltså förstått att vigselbevis ökar chansen till att snabbare eller överhuvudtaget få uppehållstillstånd.

Anja: Det var inte så att jag har träffat henne och vill gifta mig med henne för att jag ville stanna i Sverige MEN det var en väldigt stor procent av chansen kanske, att få stanna. För det var en diskussion mellan mig och Lisa att detta steg beror på våra känslomässiga, att vi älskar varandra och vill gifta oss, och det beror också på att jag verkligen kan stanna.

Men hur ser det ut när det gäller institutionernas mål och medel med arbetet? Migrationsverkets, tidigare polisens, personal har också mål med sina arbeten. Deras mål till skillnad från de sökandes fastställs inte av dem själva utan styrs av diverse regler och lagar. Vilket är då målet?

Anna-Karin: Vi är alltså satta att avgöra om ett ärende, om ett förhållande är seriöst eller inte... De enda som vi vill komma åt är just de som inte är seriösa, som kanske är kriminella, som vill bosätta sig här och har andra skäl än att ha en seriös relation.

Målet är alltså att ta reda på om relationen är seriös eller inte.

Personalen här använder sig också av strategier/medel för att uppnå sitt mål med arbetet. De är att använda sig av utredningar som allra oftast är muntliga intervjuer med de sökande. På intervjun låter intervjuaren den sökande berätta om deras situation och frågar ut denne på olika sätt för att komma åt målet. Strategin/medlet är att låta den sökande fritt berätta och senare i den berättelsen hitta sanningen.

Anna-Karin, Det viktigaste egentligen är att få långa berättelser. Alltså det är ju egentligen inte frågorna som sådana utan det är svaren, det är ju jämförelserna sen som det visar sig om det stämmer eller inte. Det kan ju vara så att sökanden berättar att de gifte sig genom ombud till exempel. Att de hade en jättestor fest och de hade tvåhundra gäster och de sjöng och dansade. Och så pratar med referenspersonen i Sverige och så säger vi till den kan du vara snäll och berätta hur det gick till på ert bröllop. Ja jo säger den då kanske att det var någon släkting som har dött därför hade vi inga gäster alls och då bodde vi på hotell och så vidare så där är ju...

Alltså det är inte frågorna som sådana utan det är bara det att det är två så helt skilda berättelser så då vet man då att här är något som inte stämmer i alla fall.

Vad skulle Foucault säga om detta? En viktig del i Foucaults analys av maktbegreppet är att han uttalar sig om att makt utövas av alla och finns överallt i allt människor gör. Att människor i samspelet och genom sina handlingar utövar makt. Det innebär att maktutövning sker från båda håll under mötet/intervjun mellan Migrationsverkets/polisens personal och den sökande. De sökande har möjligheten att använda sig av olika strategier för att uppnå sina mål på samma sätt som personalen gör. Detta faktum ger båda parterna makt. Exempelvis vet de sökande att bevis på papper som vigselbevis, graviditetsbevis, o s v väger tungt. Två av intervjupersonerna hade blivit gravida under processen. Därför är de noga med att tidigt göra i ordning alla papper som krävdes.

Sara: Och då fick jag lämna ett intyg på att jag var gravid och på att vi bodde tillsammans och det var så det startade.

Dessa har då lärt sig spelets regler och är redo att spela. De vet också att deras sätt att svara på frågorna kan påverka beslutet därför svarar de på så sätt som personalen i fråga vill höra, alltså i långa tydliga berättelser. Albert sa till exempel att hans syfte med svaren var att övertyga intervjuaren därför var han ibland övertydlig i sina svar. Det innebär att Albert genom sitt övertygade sätt att berätta sin historia har lyckats utöva makt över intervjuaren vilket innebär att hans historia kommer av intervjuaren att uppfattas som seriöst. Detta leder i sin tur att Albert har "säkra kort" när det gäller att få uppnå sina mål, att få sitt uppehållstillstånd och intervjuaren känner sig säker i sitt beslut.

I en intervju kan den sökande välja att berätta en kort eller lång berättelse, detaljerad eller formell, bestämma om den vill svara på en viss fråga eller inte som också Sara sa. Det innebär att den sökande har åtminstone makt över sin berättelse och kan spela spelet på sitt eget sätt. Berättar de detaljerat har de det till sin fördel.

Albert... Han frågade om hon bor själv eller hos sina föräldrar. Jag berättade allt om det, om hur hon bor, vilken våning lägenheten ligger på, hur stor den är och att det är en takvåning. Här började han skratta. Jag förstod att han blev övertygad. Mitt syfte var definitivt också att övertyga honom.

En annan aspekt i Foucaults tänkande är att han menar att handlingar som sker i interaktionen mellan två parter modifierar andra handlingar som sedan införlivas i den sociala helheten.

På vilket sätt sker då detta?

De sökandes sätt att utöva makt under intervjusituationen gör att det skapas mönster för hur en sökande ska agera under sådana tillfällen. Till exempel om en sökande är övertydlig i sina svar kommer intervjuaren att eftersträva att nästa person ska kunna svara på frågorna lika tydligt som den första personen. Den sökandes handling modifierar personalens handling.

I och med att sökanden kan ha olika syften det vill säga inte bara söka uppehållstillstånd på grund av kärlek (Evas fall) bidrar till att Verket måste sätta upp diverse metoder för att ta reda på vilket är syftet. Verket måste då ställa jobbiga, många, intima frågor som inte en ”vanlig” person ute på gatan någonsin behöver svara på. Återigen modifierar sökandes handling personalens/Verkets handling. Men i omvänt ordning, skulle det vara att personalens handlingar modifierar den sökandes handlingar. Till exempel har det blivit känt hur personalen ställer sina frågor, vad de vill ha svar på o s v därför kan de sökanden, som har andra syften än att få bo ihop med sin älskade, förbereda eller träna upp sina svar i förväg. Ingen av de sökande jag har intervjuat har gjort det men Anna-Karin kunde bekräfta att det händer.

Anna-Karin: Det finns dels den situationen där båda är införstådda med detta, där personen i Sverige får betalt eller sådana saker. Det är den ena sidan och den är väldigt svår att komma åt för att de är väldigt samstämmiga för att de har ju jobbat för detta så de vet naturligtvis hur de ska svara. De berättar om samma saker som de har bestämt innan. ”Vi säger att vi åkte till svarta havet och vi säger att vi åkte till Venern”. De säger vissa saker som de vill berätta så DÄR stämmer ju naturligtvis för de har läst på...

Ett annat exempel är det där med handlingar som vigselbevis som jag har tagit upp innan. Förutom det att vigselbevis är ett sätt för den sökande att utöva makt visar införskaffandet av det hur en handling modifierar en annan. De sökande, oavsett vad de har för syfte med att bosätta sig i Sverige, vet att Verket bedömer vigselbevis som viktigt i ärendet så de skaffar sig det helt enkelt oavsett om de är helt redo för det eller inte eller om de har äktenskapet som sitt primära syfte eller inte.

En tredje aspekt är att inga av dessa modifieringar sker avsiktligt från någons sida men det händer i alla fall. Det bevisar Foucaults påstående om att maktutövning är målinriktad men ickesubjektiv. Maktrelationer är ickesubjektiva i den meningen att hela det nät av maktpraktiker som bildas och fungerar i samhället till följd av de många aktörers medvetna handlingar inte implicerar ett subjekt. Ett konkret exempel är Evas fall. Eva har varken för avsikt eller är medveten om att Verket kommer att vara ”tuffare” mot de sökande som har ärliga avsikter med ansökan detta till följd av att hon och andra utnyttjar möjligheten till bosättning i Sverige för andra syften än vad den är till för. Det finns naturligtvis många olika syften med att missbruka denna möjlighet. En stor del av fallen har kriminell karaktär som Anna-Karin påpekade och mitt syfte är således inte att likställa Evas fall med alla andras vars syfte är annat än kärlek. Mitt syfte med att ta upp Evas fall enbart är att visa att det kan finnas andra mål med bosättningen än på grund av kärlek till sin maka/make.

När det gäller med vilka medel eller genom vilka strategier Migrationsverket utövar makt så finns det också andra sätt. Ett sätt är det faktum att myndigheten innehar den bestämmande rollen om hur livet för de sökande kommer att te sig. Med detta menar jag att Migrationsverket har makten att bestämma om de här personerna får vänta några månader, ett halvt år, ett år eller längre för att bli ihop. Migrationsverket förklarar detta med att säga att det är en resursfråga och att det är för stor belastning för personalen att ta hand om så många ansökningar som det kommer från vissa länder.

Anna-Karin: Det är mycket enkelt, det är så otroligt många. Vi kan ta Thailand till exempel. Det är alltså väldigt väldigt många kvinnor från Thailand som vill flytta till Sverige på grund av anknytning till svenska män och det är en sån enorm anstormning. Ambassaden är ganska liten och de hinner inte med helt enkelt. De har alltså en väntetid på mellan åtta och nio månader, ibland tio medan andra länder där det kanske bara är några få ansökningar per år och de har ju, de kanske gör intervju nästan med en gång. Så det är helt och hållet en resurs fråga och i förhållande till antalet. Och jag skulle tänka mig det är Thailand är det land som har längsta väntetider.

Ett annat sätt är att Migrationsverket medvetet utövar makt genom att bestämma vad som är lämpligt för de sökande exempelvis vid de tillfällen då de med avsikt tillämpar provotid. Provotid innebär att uppehållstillstånd från början beviljas för en begränsad tid, ett år eller sex månader. Därefter kan det förlängas en eller två gånger innan det ges ett permanent uppehållstillstånd. Provotiden går ut på att ge de sökande ytterligare en chans att fundera igenom sin relation, inte därför att de blir misstrodda utan därför att Migrationsverket kan tycka att steget till samboende inte är tillräckligt väl genomtänkt.

Anna-Karin: Det innebär inte att de inte var seriösa från början utan att det har gått lite snabbt bara och då kan det vara bra att innan man har kommit hit konstatera att det här var ingenting vad jag trodde skulle bli.

Migrationsverket har också makten att bestämma om den sökande ska få avslag eller bli beviljad uppehållstillstånd.

Att bestämma över väntetiden och vilka som får avslag eller blir beviljade uppehållstillstånd blir ett medel för maktutövning som Migrationsverket tillämpar.

När det gäller maktutövning i disciplineringsyfte genom förfogandet av tid och rum har Verket använt sig av i många fall under denna del av min analys. Verket är den part som bestämmer tidpunkten för intervjun, platsen för var- och under vilka förutsättningar det ska ske. Disciplinär maktutövning handlar här om att få den sökande att komma på rätta öppettider, enligt förutbestämd överenskommelse och visa att man kommit dit i seriösa avsikter. Allt detta görs i syfte att få den sökande att förhålla sig rätt till moralens regler och *normalitet* enligt svensk modell.

Det disciplinära rummet har att göra med den fysiska lokalen. Den sökande, vid tidpunkten för mötet har blivit hänvisad till en viss person. Den här personen har då suttit på ett visst rum och tagit emot den sökande i egenskap av tjänstepersonal. Varför det är uppdelat på det här viset säger Foucault att det har att göra med att hålla de sökande på plats, kontrollera deras närvaro, övervaka deras sysselsättningar, o s v. Samma sak gäller för tjänstepersonalen i egenskap av enskild individ. Den får då också en viss befattning, vissa arbetsuppgifter och ett visst rum att sitta i, i förhållande till den totala verksamheten. Foucault förklarar syftet bakom detta på samma sätt som för de sökande. Disciplineringen sker i de här fallen i ordnings syfte, att hålla en viss ordning i enlighet med *normalisering*.

6.3 Upplevelser och attityder kring situationen och varandra

För tjänstepersonalen som hanterar ärenden kan möten ibland kännas jobbiga. Anna-Karin ger ett par exempel där hon är satt i dilemma utan att kunna göra något åt situationen. Hon berättar om de fall då hon anar att den ena partnern kommer att fara illa då paret har olika avsikter med äktenskapet.

Anna-Karin: ...Men, sen finns den andra situationen och den är ju värre, den är ju vanligare. Det är då den ena är störförälskad och den andra lurar. Den ena lurar den andra. Och det kan man ju ana eller misstänka ibland och då är frågan vad vi är satta att göra. För vi kan ju inte, eller ska egentligen inte lägga oss i på så sätt att vi ska sitta och tala om för den andra: Men snälla du. Du förstår ju inte att han kommer att lura dig. För det är inte vår sak egentligen. Men ibland ser vi det och misstänker att den ena kommer att fara illa ute. För det är ingen tvekan om att vederbörande kommer att lämna henne eller honom när de får det som de har tänkt sig ha. Det är ju, det är tragiskt när man ser det här för man har kanske anat det möjligen men det är vuxna människor det handlar om och de måste få göra sina egna misstag.

Det som också kan kännas lite otrevligt eller dåligt för Anna-Karin är då hon måste avslå en ansökan. I de fall då hon beviljar den så finns det inte någon anledning att må dåligt. Ett positivt beslut är vad de sökande vill ha och hon kan bara glädjas å deras vägar säger hon.

Anna-Karin: För att de allra flesta blir ju beviljade och det är inte många, jag kan inte uttala mig om några procent, men det är inte alls särskilt många som jag avslår. Och jag skulle inte avslå någon om jag inte var helt säker att jag ser att det inte stämmer någonting och då är det inte särskilt svårt att avslå för då VET jag att det ÄR fel.

Obehag känner hon då den som fått avslag tar emot beskedet på ett mycket negativt sätt.

Anna-Karin: Jag har aldrig blivit hotad någon gång så, men de har varit arga. Ja det var en gång en som var arg och han svor och så. Ja, men det är väldigt, väldigt sällan. Det händer kanske en eller två gånger om året och då kan man fundera lite grann. Men det styrker mig ännu mer egentligen när det är en sådan negativ typ. För då tycker jag att man inte bär sig åt på det viset.

Citaten visar att Migrationsverkets personal är också enskilda individer som kan ha blandade känslor i arbete. Anna-Karin berättar under vilka situationer hon kan må dåligt eller känna obehag men trots det är tvungen att agera professionell i enighet med de normer, lagar och regler som är satta för henne. Till exempel skulle Anna-Karin använda sin maktposition och i egenskap av enskild individ med känslor kunnat säga till kvinnan om vad hon tycker om mannens avsikter med uppehållstillståndet eller bosättningen i Sverige men det kan hon inte. Hon begränsas av regler för professionellitet å ena sidan och av normen för vad man säger till en vuxen människa å andra sidan. Makten i sådana här fall ligger på en annan nivå än hos den enskilde aktören och den verkar utifrån tekniker och strategier som regler och normer som den enskilde måste rätta sig efter. Detta visa också vad Foucault kallar för att makt mobiliserar, reproducerar och skapar ibland elementen för sitt utövande. Foucault menar att makt genom sina element för utövning allierar sig med institutioner genom vilka den verkar och det handlar om moral och normer för mänskligt samvaro. Ett exempel på moralfråga är då Anna-Karin inte har det svårt att avslå en ansökan vars ägare tillbakahåller sanningen om sitt syfte med bosättningen. Varför hon inte har svårt att avslå en sådan ansökan beror på att enligt moralnormen ska inte individer ljuga för varandra och inte heller för staten eller systemet. En annan norm som har skapats i samhället och har allierat sig med institutionen och verkar igenom är den som säger oss hur en person ska uppföra sig. Till exempel tycker inte Anna-Karin att hon har handlat fel med att avslå en ansökan som en person som skriker och gapar har lämnat in. Enligt normen för väluppförande som Anna-Karin har internaliserat ska inte en individ uppföra sig på det viset därför tycker hon att beslutet stryker henne ännu mer.

Anna-Karin upplever annars de sökande och ansökningarna som positiva ... men här (familjeanknytningsärenden) är ju egentligen bara positiva, ansökan är positiv och relationer som det handlar om är positiva. Hon är inte ute efter att sätta dit någon utan är bara ute efter att hindra kriminalitet och att de kriminella ska få komma in i landet. Detta har hon poängterat flera gånger under intervjun.

De flesta av intervjupersonerna, de sökande, verkar ha förstått detta därför hade de heller inget emot att exempelvis svara på olika slags frågor även om de ibland kunde kännas för ”konstiga”.

Albert: Frågorna tyckte jag var konstiga men de har sitt syfte och det är en nog förklaring. Jag hade inget emot att svara på dem. För att det förväntades av mig att svara, vad skulle jag göra? Systemet är på det viset och så ska det gå.

Det fanns dock undantag. Sara tyckte inte att hon behövde svara på alla de frågor som det ställdes till henne. Hon ville bestämma själv vilka frågor hon skulle svara på eftersom många

frågor uppfattade hon som ickerelevanta. Hon tyckte att hennes kärlek till sin man inte kunde bevisas genom att svara på frågor som handlade om: det där med färgen på tandborsten och sådana grejer. Om vad han använder för aftershave och vad är hans favorittandkräm och sådana saker. Det tycker jag liksom, det har inte med kärlek att göra. Hon tvekade inte att dela med sig sin irritation angående intervjuarens sätt att närma sig "sanningen".

Sara: Alltså att jag ska bekräfta min kärlek till en person genom att tala om vad han har för färg på tandborsten. Jag tyckte liksom att det inte hade med saken att göra. Och jag tror lite grann att det är kuggfrågor. Man känner lite grann så. Att jag skulle bli jättenervös om jag inte kommer ihåg färgen på min pojkvåns tandborste, eller vilket märke han har i underkläder eller... Så att hänger mycket på hur personen svarar, hur man är. Och det är... det är... Man känner som kränkning helt enkelt. För det är ingen annanstans där du behöver svara på en sådan fråga. Alltså en dum, en barnlig fråga. Jag... Jag... Alltså det har inte ens med ärendet att göra. Du kan inte tala om på en skala ett till tio hur mycket jag tycker om en person genom en sådan fråga. Den säger ingenting.

Saras attityd mot den andra parten är att deras arbetssätt går ut på att lura den intervjuade att svara på ett visst sätt genom som hon själv kallar kuggfrågor. Upplevelsen av deras arbetssätt är att hon anser att personalen använder sig av metoder som är kränkande för personen ifråga och helt olämpliga att närma sig sanningen genom. Attityden mot personalen eller intervjuaren blir här att Sara ser dem som inkompetenta i sitt arbete med att få fram sanningen ur den intervjuade. Saras upplever inte heller personalen/intervjuaren som överlägsen henne själv därför "vågar" hon säga ifrån vilka frågor hon vill svara på och inte. Däremot Alberts upplevelse och attityd av intervjuaren är av en auktoritet eller representant av strukturen, systemet som han är underordnad av. Därför upplever han att han måste svara på samtliga frågor som kommer från denna makt. Upplevelsen av att han är tvungen att svara på samtliga frågor känns inte jobbigt för honom. Anledningen varför är, som jag har nämnt innan, att han är villig att göra allt som krävs för att nå sitt syfte genom att få bosätta sig i Sverige och leva med sin maka.

Anja upplever tiden under väntan på permanent uppehållstillstånd som begränsning av att få vara en "normal" människa som hon själv säger. Under väntan på permanent uppehållstillstånd anser Anja att en sökande inte har råd att exempelvis få känslor för någon annan människa än den personen den söker anknytning till. Detta för att den sökande riskerar då att inte få sitt uppehållstillstånd och därmed skickas tillbaka. Anja har förstått att det handlar om att hålla sig rätt till spelets regler annars riskerar hon sitt mål. I linje med detta upplever Sara som väldigt tråkigt att: "det har blivit ett tvång att gifta sig för att kunna bevisa sin kärlek för varandra och bli trodd att man menar allvar". Attityden mot Verket blir i de här fallen av en makt som genom sina regler för hur en sökandes levnadssituation ska se ut modifierar den sökandes

handlingar som de sökande i sin tur är tvungen att leva efter men som inte alltid mår bra av. Verkets norm för hur ett pars levnadssituation ska se ut i sin tur kommer ifrån/är modifierad av den allmänna normen som råder i samhället vad gäller saken som en gång har byggts genom maktutövning olika parter emellan. Den här aspekten bekräftar Foucault påståenden om att det inte finns någon enskild aktör ansvarig för utfallet av maktutövning, att utfallet av maktutövning är ickesubjektiv samt att handlingar i maktutövningssyfte modifierar andra handlingar som kommer att flöda i samhället. Aspekten visar också hur institutionen har allierat sig med krafter som finns i samhället som den sedan agerar utifrån.

Det disciplinära rummet har jag visat att det har att göra med ordnandet men disciplinen har också att göra med rangordnandet enligt Foucault. Exempelvis har inredningen och placeringen av ett rum i en myndighet betydelse för hur den uppfattas utåt eller arbetskolleger emellan. De olika estetiska signaler som finns i ett rum signalerar rangordning. Rummets inredning signalerar status och den person som träder in får genast intrycket av att tillhöra en lägre rang. Det är nog en förklaring varför Albert exempelvis kände sig underlägsen i förhållande till den andra parten.

Sammanfattningsvis menar Foucault att kontroll över rummet är exempelvis betingelse för kontroll över individer. Indelning av tiden eller kontroll över tiden är till för att kontrollen ska vara kontinuerlig och samordnad.

7 Avslutande diskussion

Trots att de sökande i många fall själva hade möjligheten att agera för sitt eget mål genom olika strategier så fanns det tillfällen då de sökande kände sig underlägsna. Till exempel måste den sökande kunna bevisa sin kärlek till sin partner genom papper (vigselsbevis) och även underordna sig de normer för hur ett äktenskap ska se ut för att överhuvudtaget kunna få sitt uppehållstillstånd. Samtidigt kunde Verkets personal ibland känna sig underordnad olika regler och normer vilket begränsade hennes möjligheter att agera som en oberoende enskild individ. Exempelvis kunde hon inte ingripa i parets situation då hon anade bedrägeri. Upplevelserna av underordning har jag i några fall visat genom den disciplinära maktens praktiker så som tid och rum.

Det som sker i mötet mellan de båda parterna har det visat sig vara ett samspel baserad på maktutövning. Maktutövning som kommer från alla håll i syfte att uppnå vissa mål. Jag har också visat att den maktutövning som sker i mötet och under processens gång leder till modifiering av andra handlingar som sedan bildar normer och regler som andra personer i sin

tur måste agera efter. Detta i sin tur innebär att trots att alla parter utövar makt på sitt sätt så finns det ingen som ”ansvar” för själva utfallet. Det innebär också att de olika parterna inte är medvetna om att deras sätt att utöva makt bidrar till att skapa en norm eller regel för hur andra parter/människor ska agera. Genom min uppsats har jag visat att makt inte kommer från ett centrum utan att alla utövar makt. Dessutom har jag visat att makt inte är en egenskap som någon enskild skulle vara utrustad med utan den är en relation som pågår mellan olika parter. De mekanismer som styr mötet är olika medel och strategier för att nå medvetna mål. I min uppsats har målet för de sökande som kommit från ett annat land varit att få bosätta sig i Sverige. Motivet har varit gemensamt för både den partner som kommit från ett annat land och personen i Sverige, nämligen att få bo ihop med sin partner som de älskar (med undantag från ett fall vars mål var detsamma men motivet var en annan). Medlen har varit att genom sina berättelser övertyga Verket.

Maktutövning handlar alltså om ett spel som aktörer genom olika medel och strategier spelar i syfte att nå vissa mål vilka är medvetna. Slutsatsen blir här att trots att de enskilda aktörerna vet hur de ska spela så mår de inte alltid bra av att behöva göra det.

8 Litteraturförteckning

Beronius Mats 1986. *Den disciplinära maktens organisering. Om makt och arbetsorganisation*. Studentlitteratur, Lund

Foucault Michel 2002. *Sexualitetens historia. Band 1, Viljan att veta*. MediaPrint Uddevalla AB, Uddevalla

Foucault Michel 2001. *Övervakning och straff*. Arkiv förlag, Lund

Patel Runa, Davidson Bo 1991. *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Studentlitteratur, Lund

Holme Idar Magne, Krohn Solvang Bernt 1991. *Forskningsmetodik. Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Studentlitteratur Lund

Migrationsverket, Informationsenheten. December 2000. *Regler för invandring*. AB Trycksaker, Norrköping

Migrationsverket, Informationsenheten. Juli 2000. *Migrationsverkets uppdrag*. AB Trycksaker, Norrköping

Intervjuer:

Intervju med Anna-Karin, anställd på Migrationsverket. Malmö den 16 december 2002

Intervju med Albert: Malmö den 18 december 2002

Intervju med Eva: Malmö den 19 december 2002

Intervju med Sara: Malmö den 20 december 2002

Intervju med Anja: Malmö den 22 december 2002

Internet adresser:

<http://www.migrationsverket.se/swedish/verket/service.html> 2002-11-12

9 Bilagor

9.1 Intervjuguide – de sökande

- Bakgrundsuppgifter: kön, ursprungsland, civilstånd.
- Motiv, mål, strategier

När var din första kontakt med institutionen i fråga och varför?

Under vilka förhållanden skedde denna kontakt? Hur såg den kontakten ut?

Hur kom det sig att du sökte uppehållstillstånd till Sverige?

Hur gjorde du det? Vad var det första du fick göra?

Vad hände sen?

När fick du göra din intervju?

Var gjorde du den?

Vilka var närvarande?

Hur gick det till?

Vilka frågor fick du svara på?

Svarade du på alla? Varför/varför inte?

Fanns där någon fråga du kände att du inte kunde/ville svara på, i så fall varför?

Fanns där någon fråga eller tillfälle under intervjun som du kände dig obekvämt med, i så fall varför? Om där fanns någon fråga du inte kände dig bekväm med men ändå svarade vad fick dig att göra det i alla fall?

Hur stor betydelse tror du att dina svar har haft för processens gång när det gäller dessas påverkan på utfallet av beslutet, väntetider och dylikt?

Fanns det någon medveten tanke bakom ditt sätt att svara på frågorna? I så fall hur tänkte du och varför?

Var gjorde du intervjun? Hur kom det sig att du gjorde den där?

När gjorde du den?

- Upplevelser/Attityder

Hur upplevde du dig själv i förhållande till den andra parten?

Hur upplevde du de frågor som ställdes till dig? Varför upplevde du dem så?

Hur upplevde du personen som intervjuade dig?

På vilket sätt ställde de frågorna till dig? Vad tyckte du om det?

Vad tyckte du om att du fick svara på de frågor som du fick svara på? Varför tyckte du så?

Vad är meningen med att svara på de frågorna tror du? Vad anser du om det?

Vad ska institutionens roll i processen vara tycker du? Vad är den idag?

Vad anser du om det och varför tycker du så?

Vad ska din roll/position vara?

Hur uppfattar du din position och varför?

9.2 Intervjuguide – beslutsfattaren

- Bakgrundsuppgifter: Utbildning, tidigare arbetsuppgifter, dagens befattning.
- Motiv, mål, strategier

Kan du berätta du det går till för en person som vill bosätta sig i Sverige? Vad ska han/hon göra till att börja med?

När kommer dina arbetsuppgifter till användning?

Vad är din roll i processen?

I mötet med den sökande finns det tolk närvarande om det skulle behövas?

I vilka fall anser du att ansökan bör kompletteras med foton, videoband, m m? Varför?

I vilka fall anser du som lämpligare att skicka ett frågeformulär till referenspersonen i Sverige? Vad beror det på?

Vilka punkter tar du mest fasta på eller fokuserar mest på när du behandlar ett ärende?

Kan det hända att du avslår en ansökan? På vilka grunder gör du det?

Varierar behandlingstiden för olika fall och vad beror det på?

Hur sker uppdelningen av arbetsuppgifterna i ett ärende mellan era kolleger? Vad anser du om en sådan uppdelning?

- Upplevelser/Attityder

Vad anser du om dina arbetsuppgifter (i processen till uppehållstillstånd)?

Vad ger dit arbete dig? Vad saknar du i ditt arbete?

Finns det något du skulle vilja ändra på när det gäller dina arbetsuppgifter? Varför?

Hur tror du den andra parten uppfattar dig i egenskap av tjänstekvinna och representant av Verket? Har det någon betydelse för dig?

Funderar du ifall dina arbetsuppgifter har stor påverkan på någons liv? Hur upplever du det?